

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Мария Кирилова Китанова,

Институт за български „Проф. Любомир Андрейчин“, БАН

за дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор“
в областта на висшето образование: 2. Хуманитарни науки; Професионално направление:

2.1. Филология. Специалност: Общо и сравнително езиковедие

Автор на дисертационния труд: Теодора Пламенова Кръстева, докторантка в
Секцията за етнолингвистика при Института за български „Проф. Любомир Андрейчин“,
БАН

Тема на дисертационния труд: Устойчиви сравнения в българския и руския език
– лингвистични и лингвокултурни аспекти

Научен ръководител: доц. д-р Палмира Легурска

1. Данни за автора на дисертацията

Теодора Пламенова Кръстева е родена през 1986 г. в София. Средното си образование завършва през 2005 г. в 32 СУ „Св. Климент Охридски“ с разширено изучаване на чужди езици, а висшето – през 2009 г. с придобита специалност Бакалавър по руска филология, учител по руски език и литература, преводач с руски език. През 2019 г. придобива квалификация Магистър по българска филология, специалност Преводач-редактор. От първи януари 2015 до 31 декември 2017 г. след конкурс е зачислена за редовен докторант в Секцията за етнолингвистика в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ към БАН. Отчислена е с право на защита на 31.12. 2017 г. От 2018 г. до сега работи първоначално като проучвател, а след това и като асистент в Секция за етнолингвистика на Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“, БАН. Теодора Кръстева е изпълнила всички условия за отчисляване с право на защита според ЦО на БАН и ЗРАСРБ и Правилника за придобиване на научна степен и заемане на академични длъжности. Според приложената справка за изпълнение на националните минимални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ дисертантката има необходимите кредити.

2. Актуалност на разработвания в дисертационния труд проблем в научно и научно-приложно отношение

Темата на дисертацията е дисертбилна и се вписва успешно в актуалната проблематика в духа на антропологичната и антропоцентричната парадигма в етнолингвистиката, свързани с необходимостта от изследвания, насочени към разкриване на важни черти от националната ни идентичност на фона на глобализацията се свят. Връзката език – култура отдавна е предмет на изследване в лингвистиката и се открива на всяко равнище. Предлаганата дисертация е посветена на устойчивите сравнения, които са интересен обект за изследване върху езиковата картина на света, отразена в два славянски езика – българския и руския. В случая ценното е, че се експлицират приликите и разликите между тях.

Последните години се наблюдават редица изследвания върху устойчивите сравнения като обект на етнолингвистиката и лингвокултурологията. Това са две сравнително нови области в езикознанието, към които през последните 30 години има засилен интерес. Важно е, че дисертантката си е поставила за цел да анализира устойчивите сравнения (по-нататък УС) в съпоставителен план. Цялостно съпоставително изследване на УС в български и руски няма, независимо от това, че и за двата езика са разглеждани в съпоставка отделни проблеми, свързани с УС. Съпоставителното изследване на УС е важно не само в теоретичен, но и в приложен аспект – за двуезичната лексикография, за чуждоезиковото обучение, за теорията и практиката на превода.

3. Познания на дисертантката върху състоянието на проблема в научната литература

Теодора Кръстева е много добре запозната с научната литература по темата. В библиографията са посочени около 146 заглавия от български и чужди учени. Тя се е постарала да представи напълно проучената научна литература. Разгледани са по-важните публикации в тази научна област. Всичко това е свидетелство за задълбочени познания по научната проблематика и съществуващата литература. Забележката ми е, че дисертантката представя малко плахо своите виждания в хода на анализа на научните трудове. Би могла да бъде по-смела и категорична и да ги изведе така, че те да са напълно ясни за читателя.

4. Коментар на избраната методика

Дисертантката се е справила успешно с формулиране на обекта, целите и задачите на изследването. Дисертацията е съпоставително изследване върху УС в български и руски език в синхронен аспект. Тя представя следните изследователски подходи: ономасиологичен и семасиологичен изследователски подход, които са подходящи за очертаване на езиковата картина на света в двата изследвани езика. Широко застъпен при анализа е и описателно-аналитичният подход, който предполага прилагането на компонентен анализ както на модула на устойчивото сравнение, така и на сравнителната дума. В обобщенията е въведен и лингвокултурният анализ. Използваните методи напълно отговарят на поставените цели и задачи.

5. Кратка аналитична характеристика на научните приноси на дисертационния труд

Обемът на дисертацията е 327 страници. Работата е структурирана в четири глави, Увод и Заключение, списък на използваната литература и азбучен показалец на ексцерпиранияте УС в български и руски език. Дисертацията е структурирана много добре.

Бих искала специално да отбележа, че материалът в настоящия дисертационен труд е значителен по обем и ексцерпиран от различни по своя характер източници. Като основен източник на материал са речници на български и руски език. Авторката е използвала материал и от електронни корпуси, което е положителна страна на дисертацията, тъй като в речниковия материал се проследява езика, а в текстовете – узуса. За всеки един от езиците са разгледани над 500 УС, ексцерпирани от речници, и над 300 единици от електронни корпуси, което безспорно е едно от големите достойнствата на труда.

В **Увода** ясно са дефинирани обектът и предметът на изследването, целите и задачите, които си поставя авторката в него, приложените подходи при разработването на проблематиката, мотивирана е актуалността на темата, посочени са източниците на използвания материал.

Първа глава е посветена на появата и развитието на лингвокултурологията като научно направление и отликите между нея и етнолингвистиката. Подчертано е, че през последните години интересът от системно-структурната научна парадигма постепенно се

измества от антропологичната. Изведени са основните понятия, с които борави лингвокултурологията: картина на света, концепт, езикова личност, менталност, манталитет, еталон, стереотип, конотация, прецедентни феномени, прецедентно име. Положително оценявам представянето на терминологичния апарат, използван в работата.

Във втора глава „Устойчивите сравнения в езиковедската литература“ са представени схващанията на редица български и чужди учени за УС в различни езици – за степента на фразеологизация, структура, мотивираност, оценъчност, вариативност, многозначност, семантичните отношения на синонимия и антонимия, критериите за устойчивост.

Отбелязани са двата основни подхода – тясно (семантичен критерий) и широко (семантика, функция и форма) разбиране на фразеологията. УС тематично са обособени в две големи групи – човек и природа. Разгледани са добре и критериите за устойчивост.

Авторката специално е спряла вниманието си на еквивалентността при съпоставяне на УС в два езика, която е много важна при превод от един език на друг. УС са класифицирани по различни показатели – според модула на сравнение; според лексикалното значение на съществителното име от сравняваната част; според принадлежността на УС към книжовния език или диалектите. Отбелязано е, че от гледна точка на историческата перспектива, те са част от активния запас на езика. Т. Кръстева се спира и на различното представяне на УС в лексикографията, където се наблюдава известна непоследователност, поради различията в разбиранията за тяхната същност и граници.

В трета глава УС се изследват според модула на сравнение. Подчертано е, че авторката излиза от разбирането за фразеологията в широк смисъл и УС се разглеждат като част от фразеологичната периферия. Обект на изследването са само тези УС, които са със сравнителен предлог *като*. Те са класифицирани по тематични групи, характеризиращи човека според неговите физически, интелектуални, морални и социалнокомуникативни качества при адекватните УС и за действие и състояние – при глаголните УС, част от които са класифицирани по антонимичен признак с оглед на възможността за съставяне на антонимични двойки.

В четвърта глава УС се изследват според сравнителната дума. Авторката разглежда СУ със сравнителна дума зооним (куче, лъв, орел) и със сравнителна дума етноним. Тук тя би могла да обясни по-ясно защо е подбрала точно тези зооними. Какво символизират те и каква е тяхната роля в лингвокултурата на двата народа. Отношението ми към конкретните анализи в тази глава е положително.

В последната част дисертантката прави изводи и обобщава резултатите от анализите в четирите глави. В тази част авторката определя и осем допълнителни критерия за устойчивост, използвани в изследването, които са показателни за степента на закрепеност на УС в един езиков колектив.

Дисертантката точно е отразила научните приноси в работата. Работата е написана грамотно на ясен и точен език.

Много ценно е приложението, в което е представен корпусът, върху който е разработено самото изследване. Това приложение може да се използва както за следващи теоретични разработки, така и в преводаческата и лексикографска практика, а също и в обучението по чужд език.

Принос е и изследването на еквивалентността и разделянето на УС на еквивалентни и безеквивалентни. Тук би било добре да се направи едно количествено изследване с диаграма. То би дало завършен вид на изследването и яснота за читателя.

Мисля, че от работата трябва да отпаднат онези УС, при които липсва същинска фразеологизация, а също и възпроизводимост.

6. Преценка на публикациите по дисертационния труд: брой, характер на изданията, в които са публикувани

Теодора Кръстева има десет публикации, девет от които са по темата, разработвана в дисертацията. Те са публикувани в сп. Български език, „Международен филологически форум“, издание на СУ „Св. Климент Охридски“, в отделни сборници с доклади от международни научни конференции. Статиите са приносни.

7. Автореферат

Структурата и съдържанието на автореферата са според изискванията и той представя в достатъчна степен целите, задачите, избраните научни подходи и емпиричната

база на изследването, изводите и приносните моменти в дисертацията. В него е отбелязана и библиографска справка за публикациите на дисертантката по темата.

8. Заключение

Текстът „Устойчиви сравнения в българския и руския език – лингвистични и лингвокултурни аспекти“ е цялостно, актуално и приносно изследване, което отговаря на всички изисквания за дисертационен труд. Като имам предвид достойнствата на работата предлагам на уважаемото Научно жури да присъди на Теодора Пламенова Кръстева научната и образователната степен „доктор“.

29.11.2022 г.

София

Изготвил рецензията:

(проф. д-р Мария Китанова)

